

IEVADS

Tiesību teorijā liela uzmanība tiek pievērsta tiesiskai apziņai, arī individuālai tiesiskai apziņai, kurai piemīt nosacīta patstāvība, jo indivīda apziņa rodas, pastāv un attīstās kā viengabalaina parādība. Individuālai tiesiskai apziņai piemīt mainīgie elementi: vajadzības, jūtas, vērtības, motīvi, kuri ir savstarpēji saistīti un tāpēc veido individuālās apziņas struktūrai pakārtoto individuālās tiesiskās apziņas vispārējo funkcionālo struktūru [1., 6.-9.]. Var secināt, ka personas emocijas un vajadzības ietekmē arī personas - pacienta gribu, nonākot situācijā, kad nepieciešams veikt nopietnu ārstēšanu, vēršoties medicīnas iestādē.

No psiholoģiska viedokļa ir saprotams, ka, pat attīstot individuālu tiesisku apziņu un norūdot raksturu, personas emocijas nepaliek aukstas nonākot medicīnas iestādē ar veselības kaiti, kura sāp un traucē domāt. Šajā sakarā ir nekorekti teikt, ka personas griba, parakstot piekrišanu medicīniskam manipulācijām, ir brīva, jo visbiežāk personai nav citas izejas, kā parakstīt, citādāk neviens viņam medicīnisku palīdzību nesniegs (izņēmums - bezsamaņas stāvoklis un ārsta pienākums glābt pacienta dzīvību).

Problēma, kas tiek aprakstīta darbā, skar gribas izteikumu, kuru pacientam ir pienākums izteikt, parakstot informēto piekrišanu pirms veselības aprūpes pakalpojuma [2.] saņemšanas, ņemot vērā pacienta emocijas un fiziskas ciešanas. Pēc autores domām, tēma ir aktuāla sakarā ar to, ka prasīt no pacienta darījuma slēgšanu, kura ietvaros pacients atsakās no turpmākām iespējamām prasībām pret ārstu/ārstniecības iestādi vai apliecina, ka viņam ir pilnībā izskaidroti, viņš saprot, apzinās un akceptē iespējamās riskus un sekas, kas var rasties veselības aprūpes pakalpojumu sniegšanas gaitā vai rezultātā, nav tiesiski (pacients saņem gatavu informētās piekrišanas tekstu, bez tiesībām veikt izmaiņas, kas nerāda vienlīdzīgus nosacījumus), ētiski un morāli, ka arī nerāda pārliecību par gribas izteikumu kā tādu, ņemot vērā apstākļus (veselības stāvokli), kuri faktiski noved pacientu bezizejas situācijā.

Savus viedokļus par minēto tēmu ir publicējuši tādi autori, kā: C.B. Ерофеев (S.V. Yerofeyev) un И.С. Ерофеева (I.S. Yerofeyeva)

- 2006. gadā, ka arī Л.Л. Чантурия (L.L. Chanturia) - 2006. gadā.

Darbā tika izmantotas: analīzes, sintēzes, indukcijas, dedukcijas, sistemātiskā, loģiskā, salīdzinoši tiesiskā, modelēšanas, vēsturiski tiesiskā un socioloģiskā metodes.

leskats pacienta piekrišanas institūtā

Nepieciešamība pēc pacienta piekrišanas uz medicīnisku iejaukšanos tika noformulēta Anglijā XVIII gadsimtā. Amerikā medicīniska iejaukšanās bez pacienta piekrišanas tika nosaukta par aizliegtu iedarbību. Pats jēdziens ir atrodams tiesneša Cardozo citātā: "Katrs pieaudzis cilvēks, kam ir vesels prāts, ir tiesīgs noteikt, ko var izdarīt ar paša ķermeni; ķirurgs, kurš veic operāciju bez pacienta piekrišanas, padara noziegumu". Jēdziens piekrišana uz pilnas informēšanas pamata pirmo reizi tika izmantots 1957. gadā Kalifornijas apelācijas tiesā, kura cita starpā skaidroja, ka ārsts pārkāpj savu pienākumu pacienta priekšā un ārstam iestājas atbildība, ja viņš slēpj kādus faktus, kas nepieciešami, lai pacientam veidotos apzināta informēta piekrišana medicīnas iejaukšanai [3.].

Amerikas tiesas pievērsa uzmanību pacienta informēšanas pakāpei vēl pagājušā gadsimta 60. gados. Tikai pēdējos gados vairākos Amerikas štatos tika pieņemti likumi sakarā ar pacienta informēto piekrišanu, dažos štatos tika noteikti pat kritēriji, kuri norāda uz to, ko tad iekļauj pacienta informētā piekrišana. Lai pacients ir pietiekami informēts un ir gatavs izteikt savu gribu medicīnas iejaukšanai, pacients jāinformē par: diagnozi, paredzētas ārstēšanas mērķi, ārstēšanās iespējamām sekām, ārstēšanas un diagnostikas procesa risku, iespējamām sapratīgām alternatīvam ārstēšanas metodēm, prognozi gadījumam, ja pacients atteiksies no paredzētas ārstēšanas [3.].

Minētais nepieciešamās informācijas sakarā atbilst tam, kas ir nostiprināts Pacientu tiesību likumā, proti: pacientam ir tiesības saņemt no ārstējošā ārsta informāciju par savu veselības stāvokli, tajā skaitā par slimības diagnozi, ārstēšanas, izmeklēšanas un rehabilitācijas plānu, prognozi un sekām, arī slimības radītajiem funkcionēšanas ierobežojumiem,

profilakses iespējām, kā arī tiesības pēc ārstniecības ietvaros veiktas izmeklēšanas un ķirurģiskās vai cita veida invazīvās iejaukšanās saņemt informāciju par ārstniecības rezultātiem, par iepriekš neparedzētu iznākumu un tā iemesliem [2.].

Amerikāņu literatūrā uzmanība tiek pievērsta arī jautājumam par to, vai ārsts ir tiesīgs noklusēt no pacienta informāciju, kura var pacientam nodarīt pāri? Minētais gadījums tiek apzīmēts ar jēdzienu terapeitiska privilēģija, konfidencialitāte, un tiek skaidrots: ārsta tiesības noklusēt kādu informāciju, ir diezgan ierobežotas, citādāk nav jēgas no pacienta informētās piekrišanas. Tam var piekrist, jo, nesāņemot pilnu informāciju, pacients nevar izveidot un izteikt gribu, lai parakstītu informēto piekrišanu [3.].

Gadījumā, ja pacientam rodas sekas pēc ārstēšanās un ir iespējams pierādīt attiecīgu cēloņsakarību, pacients, kurš ir parakstījis informēto piekrišanu, ir tiesīgs sniegt prasību tiesā norādot, ka neizteiktu savu gribu un neparakstītu informēto piekrišanu, ja viņam būtu zināma informācija, kuru ārsts noklusēja. Papildus, ņemot vērā informētās piekrišanas saturu, svarīgi, lai ir izvēlēta tā rakstveida forma - tas pasargās pacientu gadījumā, ja ārstēšanas rezultātā radīsies negatīvas sekas.

Darījums

Saskaņā ar Civillikumu tiesisks darījums ir atļautā kārtā izdarīta darbība tiesisku attiecību nodibināšanai, pārgrozīšanai vai izbeigšanai un jebkurā tiesiskajā darījumā obligāti jāievēro tā dalībnieki, priekšmets, gribas izteikums, sastāvdaļas un forma [4.]. Darījums ir gribas akts, kas nošķir darījumu no juridiskiem notikumiem, kuriem nav gribas raksturs. Tajā pašā laikā darījums ir juridisks akts [5., 265.].

Darījums nosaka saistību saturu tā slēdzējiem, kuri izteica gribu noslēgt šo darījumu. Darījuma slēgšanas obligāts priekšnosacījums ir tā slēdzēju griba noslēgt darījumu, ar nodomu sasniegt konkrētu rezultātu, un gribai jābūt brīvai.

N.V. Rabinoviča ir apkopojusi zinātnieku viedokļus par gribu un tās izteikumu, izveidojot trīs grupas:

- gribas teorija, ar galveno domu, ka strīda gadījumā griba ir jāņem vērā. Visos gadījumos, kad rodas strīds, griba tiek atzīta, kad to var noteikt un atšķirt, bet tās īstā nozīme var tikt noteikta vēlāk;
- gribas izteiksmes teorija: jāvadās no gribas izteikuma, domājot, ka, ja griba nebija izteikta nepieciešamā veidā, tad nevar spriest par tās saturu;
- gribas un gribas izteikuma saskaņa [6.]. Secinot minēto, pēc autores domām, darījuma pamatā ir griba. Griba ir tas, kas veido darījumu un, gribai pastāvot un realizējoties, darījums tiek atzīts par gribas izteikuma aktu.

Pievēršoties darba tēmai, pēc autores domām, informētā piekrišana nevar būt spēkā, jo saskaņā ar Civillikumu, nav spēkā tiesiski darījumi, ko taisījušas rīcībspējīgas personas nespējot saprast savas darbības nozīmi vai nespējot savu darbību vadīt [4.]. Nevar noliegt, ka saslimušas personas pienākumu noslēgt darījumu un izteikt piekrišanu ārstniecības manipulācijām ietekmē nevis griba kā tāda, bet gan bezizejas situācija: nav piekrišana - nav ārstēšana; tātad, atbraucot uz dzemdību namu, sieviete nedabūs palīdzību dzemdībās, ja neparakstīs attiecīgu līgumu - piekrišanu, tas pats attiecas uz pacientu, kuram jāārstē onkoloģiska slimība. Pacients negrib slimot un protams negrib ciest sāpes, viņš negrib ciest no sāpēm, kuras bieži nākas ciest ārstēšanās procesā, lai sasniegtu rezultātu, proti, izārstētos. Paliek jautājums: vai informētā piekrišana ir darījums, kas no pacienta puses tiek noslēgts brīvai gribai esot, vai tomēr vajadzības dēļ?

Saistību tiesībās pastāvošais līgumu principu pamatprincips, proti, līgumu brīvības princips, nosaka, ka līgumu nevar noslēgt un izpildīt, ja nav līguma subjektu brīvība. Tātad minētais pamatprincips nosaka gribas izteikuma brīvību.

Darījuma slēdzēji paši izvēlas, ar ko slēgt darījumu, ka arī nosaka darījuma saturu. Darījums ir atļautā kārtā izdarīta darbība, kas ir gribas rezultāts, proti, gribas izteikums. Civillikums nosaka, ka lai tiesisks darījums būtu spēkā, vajadzīgs, lai dalībnieku izteiktā griba būtu radusies brīvi - bez maldības, viltus vai spaidiem [4.].

- Darījuma brīvību raksturo šādi elementi:
- 1) brīvība izvēlēties slēgt vai neslēgt kādu līgumu. Piespiedu līguma noslēgšana nav pieļaujama, ja vien pienākums slēgt līgumu nav noteikts likumā vai uzņemts brīvprātīgi. Pacientam nav izvēles: neparakstīs informēto piekrišanu, nedabūs ārstēšanu;
 - 2) līgumpartnera izvēles brīvība. Savā ziņā ir brīvība, bet pacients vadās no pakalpojuma cenas un atsauksmēm par ārstu;
 - 3) līguma satura izvēles brīvība - puses ir tiesīgas pašas noteikt noslēdzama līguma nosacījumus. Vienīgais obligātais noteikums - līguma nosacījumi nevar būt pretrunā ar likumu. Pacients saņem gatavu tekstu, nosacījumus nosaka tikai ārstniecības iestāde;
 - 4) līguma formas izvēles brīvība [7.,41.]. Likums pieļauj arī mutisku piekrišanu. Tātad Informētā piekrišanā parādās tikai divi no četriem darījuma brīvības elementiem. Noslēdzot līgumu, liela uzmanība tiek pievērsta līgumpartneru attiecībām, savukārt mazāka - apstākļiem, kuri ietekmē vai pat ierobežo katra līgumpartnera gribas brīvību. Tas attiecas uz pacientu: viņam nav izvēles parakstīt, vai neparakstīt informēto piekrišanu, dēļ Pacientu tiesību likuma normas, kurā noteikts, ka ārstniecība ir pieļaujama, ja pacients devis tai informēto piekrišanu, kuru pēc pacienta vai ārstējoša ārsta pieprasījuma noformē rakstveidā [2.]. No prakses gan var pateikt, ka parasti pirms veikt nopietnākas ārstniecības manipulācijas, informētās piekrišanas teksts tiek iedots atsevišķi, vai tiek iekļauts līguma par ārstniecības pakalpojumiem tekstā, jo strīda gadījumā rakstveida dokuments ir pierādījums, ka pacients ir apliecinājis, ka saprot visu, kas ir un var būt sakarā ar viņa slimību un tās ārstēšanu, kas noņem daļu atbildības no ārsta. Pacients, izvēloties ārstniecības iestādi vadās gan no ekonomiska faktora, gan no labām atsauksmēm par ārstu. Līguma/ informētās piekrišanas saturu ar pacientu neapspriež: nepatīk, atnāks cits pacients, kas nerada vienlīdzību. Paliek vien rakstveida forma, bet kā jau tika minēts, parasti tā tiek izmantota.

Amerikas Savienoto Valstu juristi atbalsta domu, ka informētai piekrišanai jābūt rakstveida formā ar pēc iespējas detalizētāku aprakstu

par ārsta sniegtiem paskaidrojumiem, citādkā pacients var sūdzēties par to, ka viņam nebija pietiekama informācija, kā dēļ gribas izteikums tika izveidots un izteikts nepamatoti.

Šeit var minēt medicīnas tiesību noteikumu, proti: "Pūles, ko pieliek, lai dokumentāli noformētu pacienta informētu piekrišanu, jāvērtē proporcionāli iespējamās pretenzijas rašanās riskam" [3.]. Tas kārtējo reizi norāda uz ārsta mēģinājumu pārliecināt atbildību uz pacientu.

Griba un gribas izteikums

Gribas un gribas izteikums līgumā ir cieši saistīti. Ar gribu saprot nodomu slēgt darījumu. Gribu var izteikt gan mutiski, gan rakstiski. Pastāvot tikai gribai, netiek nerādītas juridiskas sekas. Tajā pašā laikā gribas izteikums ar gribas trūkumu nerāda tiesisku darījumu un padara darījumu par nederīgu. Griba ir spēkā esošs nodoms veikt juridiski nozīmīgas darbības [8.]. Tiesiskas sekas nav, ja griba izteikta tikai izskata pēc [4.].

Gribas izteikums ir svarīga līguma sastāvdaļa, kura ļauj atšķirt darījumu no notikuma, kurš savukārt var notikt neatkarīgi no cilvēka gribas. Sanāk, ka pacientam nav gribas izteikuma, jo viņš ir atkarīgs no notikuma - slimības. Pacients no viņa neatkarīgu apstākļu dēļ spiests izteikt gribu ārstēties, lai sasniegtu konkrētu rezultātu - izārstētos. Pretstatā, pirms slēgt nekustama īpašuma pirkuma līgumu, pircējs rūpīgi pārbauda nekustama īpašuma sastāvu, apgrūtinājumus, liegumus, pārdevējs pārliecinās par pircēja pirktspēju, abi izmanto darījuma kontu, lai nodrošinātu, ka pēc nekustama īpašuma koroborācijas Zemesgrāmatu nodaļā, pārdevējs saņems pirkuma maksu. Tātad darījuma riskus abi līdzīgi var samazināt, ietekmēt, vai vispār pircējs var neko nepirkt. Savukārt gadījumā, kad pacientam jāparaksta informētā piekrišana, nevar simtprocentīgi paredzēt ārstēšanas rezultātu. Šajā gadījumā būtu tikai godīgi neuzspiest pacientam izteikt savu gribu pakļauties medicīnas iejaukšanai, parakstot informēto piekrišanu, jo pacients parasti nav mediķis un pat provizoriski nevar prognozēt darījuma (ārstēšanas) rezultātu, kā to labāk var izdarīt ārstējošais ārsts. Liekas, ka parakstot informēto piekrišanu, pacients izsaka gribu, kuras pamatā ir bezizejas stāvoklis,

paļaujas uz varbūtību un uzticas ārstam, savukārt ārsts noņem no sevis daļu atbildības, jo minētā dokumentā pacients ir apliecinājies, ka saprot iespējamās ārstniecības procesa sekas. Daudz funkcionālāk ir ārstam apdrošināt savu darbību, nevis mēģināt pārliecināt pacientu.

Saskaņā ar Pacientu tiesību likumu, informētā piekrišana tiek noformēta rakstveida formā, ja pacients vai ārstējošais ārsts to vēlas [2.]. Atgriežoties pie tā, ka parasti informētā piekrišana tiek iekļauta līguma par ārstniecības pakalpojumiem tekstā, pacientam nav izvēles iespējas, kā tikai piekrist rakstveida formai, kas arī ir labi ārstniecības iestādei, jo tādā veidā tā no sevis noņem daļu atbildības: gadījumā, ja pacients vēlāk izteiks kādas pretenzijas, piemēram, par ārstēšanas sekām, ārsts vienmēr var norādīt uz parakstīto līgumu un informēto piekrišanu, kurā melniem burtiem rakstīts, ka pacients ir brīdināts un tam piekri. Šaubīga tiesiska situācija.

Papildinot minēto, jāatzīmē, ka veselības aprūpe, saskaņā ar Pacientu tiesību likumu, ir pakalpojums [2.]. Pakalpojumu sniegšanas kārtību cita starpā regulē Patērētāju tiesību likums, kurā noteikts, ka līgumos, ko patērētājs (pacients) slēdz ar pakalpojuma sniedzēju (ārstniecības iestādi), līgumslēdzējām pusēm ir vienlīdzīgas tiesības [9.]. Kā jau tika minēts, saņemot informētās piekrišanas vai cita veida līguma ar ārstniecības iestādi tekstu, pacients cita starpā atsakās no iespējamām prasībām pret ārstniecības iestādi, kas ir pretrunā ar līgumslēdzēju pušu tiesiskās vienlīdzības principu, dēļ tā, ka:

- 1) samazina ar likumu noteikto pušu atbildību - ārstniecības iestādes atbildība tiek samazināta, jo pacients "izsakot savu gribu" ir parakstījis, ka viņam viss ar ārstēšanu ir zināms un saprotams un apņemas neizvirzīt šajā sakarā pretenzijas;
- 2) nosaka priekšrocības pakalpojuma sniedzējam un ierobežojumus patērētājam - ārstniecības iestāde cenšas samazināt atbildību par ārstēšanas sekām, jo pacients ir apliecinājies ar savu parakstu, ka viņam viss ar ārstēšanu ir zināms un saprotams un apņemas neizvirzīt šajā sakarā pretenzijas;
- 3) patērētāju nostāda neizdevīgā stāvoklī un ir pretrunā ar labticīguma prasībām - pacients

no visa ir atteicies un visam piekriš, bet, vai ārstniecības persona ir precīzi ievērojusi savus pienākumus, vai ir visu izskaidrojusi pacientam viņam saprotamā valodā, vai nav neko noslēpusi, to pacients nezina, jo nav lietpratējs medicīnas jautājumos. Veidojas nevienlīdzīga situācija. Pacients uzticas ārstam un nav taisnīgi mēģināt viņam atņemt tiesības aizstāvēt savas aizskartas intereses un palīdzēt ārstējošai personai apiet atbildības iestāšanos, ja tāda radīsies ārstēšanas procesā.

Par gribas un gribas izteikuma kopumu var runāt, kad pacients pēc savas iniciatīvas vēlas uzlabot savu izskatu, piemēram, mainīt deguna formu: esošā forma viņam netraucē dzīvot un neietekmē dzīves kvalitāti fiziski, bet vienkārši nepatīk. Šajā gadījumā ir griba mainīt deguna formu un ir gribas izteikums, parakstot līgumu par medicīnas pakalpojumiem. Pacients pats izdomāja un realizēja gribu parakstot līgumu. Slimības gadījumā pacients izsaka savu gribu dēļ slimības - notikuma, kas radies no viņa neatkarīgu apstākļu dēļ. Tātad, pacienta brīva griba ir gadījumā, ja viņš pats izdomāja veikt estētisku operāciju vai, ja pacientam ir kāda viegla slimība, kuras dēļ pacients iet pie ārsta, lai paņemtu recepti viegla slimības ārstēšanai: pirmajā gadījumā tiek izteikta griba, tiek parakstīts līgums, otrajā - nekas netiek parakstīts, jo ārstam tik vieglajā gadījumā (piemēram, kakla sāpes) nav no sevis jānoņem atbildība.

Civillikumā ir noteikts, ka darījums ir nevis gribas izteikums, bet gan darbība tiesisku attiecību nodibināšanai, pārgrozīšanai vai izbeigšanai [4.]. Var uzskatīt, ka gribas izteikums attiecas uz psiholoģijas priekšmetu, bet civiltiesībās gribas izteikums ir tiesīga metode darbības izteikšanai, un šīs darbības mērķis ir tiesisku attiecību nodibināšana, pārgrozīšana vai izbeigšana. Tomēr gribas izteikuma psiholoģisks faktors ir svarīgs it īpaši gribas izteikuma trūkumu dēļ, vai gadījumos, ja gribas izteikums tika izveidojies ārējo faktoru ietekmē. Ar gribas izteikumu kā darbību vai gribas aktu parasti tiek domāta gribas noteiktā darbība vai bezdarbība. Cilvēka vārdi gadījumos, kad ir apstākļi, kuri ietekmē cilvēka apziņas kontroli, netiek uzskatīti par gribas izteikumu [10.]. Gribas izteikums redzams balsojot sapulcē un paceļot roku, parakstot dokumentu, tomēr minētām

darbībām jābūt labprātīgām. Cilvēkam ir jāveic darbība nevis automātiski, bet gan labprātīgi, apzināti. Ar vēzi saslimis cilvēks redz tikai mērķi atveseļoties un spriest par to, ka viņam ir griba izturēt ķīmijas terapiju vai sievietei, saslimušai ar krūts vēzi izgriezt nelabdadīgu audzēju kopā ar krūts atņemšanu, nav korekti un ētiski. Pacients šādos gadījumos nedomā par gribu un tās izteiksmi, bet gan par mērķi. Līdz ar to drīzāk viņam ir mehāniska\automātiska gribas izpausme, kura realizējas, parakstot informēto piekrišanu.

Ar nolūku sasniegt tiesiskas sekas, gribas izteikumam ir jābūt acīm redzamam, nedivdomīgam. Tomēr mēdz būt, ka ārējā gribas izteikumā cilvēks iekļauj citādu saturu: tad jānosaka gribas izteikuma patiesa jēga un saturs. Ja griba izteikta tikai izskata pēc, tad tai nav nekādu tiesisku sekas: gribas izteikumi tikai izskata pēc nozīmē to, ka gribas faktiski nav, nav vēlēšanās sev radīt tiesiskas sekas. Darījumi ar šādu gribas defektu ir šķietami vai fiktīvi darījumi. Tādi darījumi nav spēkā [11.,43.]. Pēc autores domām minētais tieši attiecas uz informētās piekrišanas parakstīšanu: pacientam nav gribas to parakstīt un apliecināt, ka viņam ir saprotami visi sarežģīti medicīnas jēdzieni, apstākļi un sekas, tomēr pacientam jāparakstās, lai saņemtu medicīnas pakalpojumu.

Vācijas mācības izšķir divas gribas trūkumu grupas:

- 1) gribas trūkumi, kas attiecas uz gribas izteikumu - tie ir trūkumi pašā gribas izteikumā. Šāda nesaskaņa starp darījuma slēdzēja patieso gribu un darījumā izpaudušos gribu var būt apzināta, kad ar darījumu nav domāts saistīt darījuma saturam atbilstošas tiesiskas sekas, piemēram, gadījumā, ja darījums ir simulatīvs, nenopietns;
- 2) trūkumi darījuma gribas procesā - gadījumā, ja cilvēks iesaistās darījumā cita cilvēka piespiests vai cita cilvēka maldināts vai pats maldīdamies par darījuma priekšmeta, vai darījuma otra līdzēja svarīgām īpašībām. Trūkumu gribas norisē atšķir no svarīgas maldības un atšķirība ir nozīmīga, kad nepieciešams nodalīt maldību svarīgās īpašībās no maldības gribas izteikuma saturā. [12.,96.]. Civillikums trūkumu gribas norisē un svarīgu maldību saliek kopā jēdzienā - svarīga maldība, kas ir nostādīta pretim

maldībai motīvā, proti, iemeslā: maldība par darījuma iemeslu ir nesvarīga un neiznīcina darījuma spēku, ja vien kāds šķietamas saistības dēļ nav ko apsolījis vai izpildījis; Ja maldība attiecas uz kādu personu darījumā, tad tas nav spēkā, ja vien personu samainījums nav bez jebkādas nozīmes tam, kas maldījies. Bet ja maldība attiecas uz kāda personiskām spējām un īpašībām, darījums nav spēkā tikai tad, ja maldīgi pieņemtā īpašība pēc darījuma rakstura bijusi svarīga; Maldība ir svarīga, kad līguma priekšmetā pieņemta tāda īpašība, kuras dēļ šis priekšmets būtu pieskaitāms nevis tai lietu šķirai, pie kuras tas patiesi pieder, bet citai. Bet pie tam jāgriež vērību uz to, vai tiešām minētais pieņēmums pamudinājis maldījušos personu noslēgt līgumu tā tagadējā veidā [4.].

Darījums, kas ir gribas izteikums, nevar rasties bez jebkāda motīva, par kuru uzskata priekšstatu par to labumu, kuru darījuma līdzējs sagaida no darījuma, to slēdzot. Šāds priekšstats ir saistīts ar priekšstatu par noslēdzamā darījuma saturu. [12.,98.]. Pacients domā par labumu no ārstēšanas (tātad par atveseļošanos) un paļaujas uz darījuma (informētās piekrišanas) saturu, kas palīdzēs viņam sasniegt labumu - izārstēties. Tātad darījuma gribu ierosina labuma motīvs, ko gan nevar noteikti pateikt par darījuma satura motīvu, un pacients paraksta informēto piekrišanu, pamatojoties labuma motīvu.

Jāsasniedz motīvu identitāte, kuras nav, ja gribas ierosinātājs motīvs un gribas izteikuma veidotājs motīvs cilvēkam veidojas nevienlaicīgi, kā rezultātā cilvēkam var rasties maldība savu motīvu identitātē, kas ļauj runāt par svarīgu maldību, kura attiecas uz darījuma gribas izteikuma veidotāju motīvu. Tikai ar grozījumiem, kas izriet no apstākļiem, svarīga maldība attiecināma uz gribas izteikuma saturu, kā dēļ saucama par maldību darījuma saturā. Nenoliedzami, ka darījuma satura veidotājs motīvs var nesakrist ar to darījuma motīvu, kas ir bijis cilvēkam, kas nolēma slēgt darījumu, jo motīvs ir priekšstats ar neierobežotu saturu. Svarīga maldība tiek aprobežota ar maldību darījuma līdzēja personā, darījuma priekšmetā un darījuma juridiskā kvalifikācijā [12.,99.]. Minētos gadījumos rodas situācija, kurā cilvēks var teikt, ka viņš nav gribējis noslēgt šādu darījumu.

Arī viltus var radīt nepareizu motīvu, kas ierosina darījuma gribu, un nepareizu motīvu, kas veido darījuma gribas izteikumu. Darījuma spēku ietekmē arī līdzēju gribas izteikums, kuram citā starpā jābūt brīvam no spaidiem, citā dāk tas ir piespiestu darījums. Spaidus vieno ar viltu svešas ietekmes doma, tomēr viltus gadījumā līdzējs tiek ietekmēts ar nepareizu informāciju, bet spaidu gadījumā - ar draudiem nodarīt ļaunumu. Spaidi cilvēkā rada baiļu motīvu, kas ierosina darījuma gribu [12.,102.].

Informētās piekrišanas gadījumā reti var maldīties ārsta personā, tomēr var priekšmetā, jo ārstēšanas procesa sākumā pacients nevar izzināt, diez vai ir vieta arī viltus un spaidiem, taču informētās piekrišanas došana neaplicina to, ka pacientam ir absolūta izpratne par situāciju, un arī nerada pārliecību, ka pacientam ir bijusi brīva griba pie tās piekrišanas parakstīšanas. Autores aizdomas par pacienta brīvu gribu pamato šādi aspekti:

- 1) cik labi var izprast medicīnas terminus un jomu pacients, kurš profesionāli nav saistīts ar medicīnu, pat, ja ārstniecības persona cītīgi izskaidros visus aspektus? Pacientam ir virspusīga izpratne par attiecīgu jautājumu. Turklāt nevar aizmirst, ka ārstniecības persona var kaut ko noklusēt, lai nerastos pacienta uztraukums. Piedevām ārstniecības persona ir mācījusies vairākus gadus, lai iegūtu attiecīgu kvalifikāciju, un dažu sarunu/konsultāciju laikā noteikti nevar izstāstīt pacientam visu informāciju, kas saistīta ar viņa veselības problēmas atrisināšanas iespējām;
- 2) parasti pacients griežas pie ārstniecības personas, ja slikti jūtas vai ir citi apstākļi (piemēram, dzemdības), kas viņam liek pajauties uz ārstniecības personu un tās palīdzību, jo citas iespējas nav. Diez vai to var traktēt, kā pacienta brīvu gribu, drīzāk kā bezizejas stāvokli. Šeit nevar runāt par pacienta brīvu gribu līgumiskā, saistību tiesību aspektā.

Pie nopietniem veselības traucējumiem pacients var īsti neizprast situāciju un tās iespējamās sekas, jo viņa domas ir par to, lai tikai ātrāk viņam paliktu vieglāk, nesāpīgāk. Šajā momentā pacients gatavs parakstīt jebko, lai tikai dabūtu ārstniecības personu palīdzību.

Informētās piekrišanās, ka arī ārstniecī-

bas līgumos parasti tiek iekļauts pacienta apliecinājums, ka viņš apzinās iespējamus riskus un sekas, kas var rasties ārstniecības pakalpojumu sniegšanas gaitā un rezultātā un ka pacients šajā sakarā apņemas neizvirzīt nepamatotas prasības. Bet, ja ārstniecības laikā pacientam tika nodarīts ļaunums, kura dēļ viņa veselības vai garīgais stāvoklis ir pasliktinājies, vai pacients ir guvis invaliditāti, vai tad pacients neizvirzīs prasības? Satversmē noteikts: visi cilvēki Latvijā ir vienlīdzīgi likuma un tiesas priekšā. Cilvēka tiesības tiek īstenotas bez jebkādas diskriminācijas. Ikviens var aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses taisnīgā tiesā [13.].

Nemto vērā iepriekš aprakstītu, var secināt, ka informētā piekrišana ir pretrunā ar likumu un nevar būt spēkā, kā rezultātā tai ir tikai informatīvs raksturs

SECINĀJUMI

Gadījumā, ja pakalpojuma sniedzējs (ārstniecības iestāde) iepriekš sagatavo līguma projektu (kā tas arī notiek, bez tiesībām pacientam ko labot), tā nedrīkst piedāvāt tādus līguma noteikumus, kas ir pretrunā ar līgumslēdzēju pušu tiesiskās vienlīdzības principu, Patērētāju tiesību aizsardzība likumu un citiem normatīvajiem aktiem. Piedevām, līguma noteikums, kas paredz, ka patērētājs (pacients) atsakās no savām likumīgajām tiesībām, uzskatāms par netaisnīgu un nav spēkā [9.].

Informētās piekrišanas teksts satur iepriekš sagatavotu apliecinājumu, ka pacients atsakās no turpmākām iespējamām prasībām pret ārstniecības iestādi. Līguma noteikums vienmēr ir uzskatāms par savstarpēji neapspriestu, ja tas sastādīts iepriekš un līdz ar to patērētājam nav bijis iespējams ietekmēt attiecīgā noteikuma saturu; īpaši tas attiecas uz iepriekš sagatavotiem tipveida līgumiem. Minētais attiecas pie netaisnīgiem līguma noteikumiem, kuri papildus iepriekš apskatītiem:

- 1) samazina pakalpojuma sniedzēja (ārstniecības iestādes/ārsta) atbildību vai atbrīvo to no atbildības gadījumos, kad patērētājs (pacients), guvis kaitējumu veselībai, vai patērētāja nāves gadījumā, kuram par cēloni bijusi pakalpojuma sniedzēja darbība vai bezdarbība;

2) nepamatoti ierobežo vai izslēdz iespēju patērētājam (pacientam) izmantot savas likumīgās prasījuma tiesības gadījumā, kad pakalpojuma sniedzējs nav izpildījis līgumsaistības vai ir tās izpildījis daļēji, ieskaitot arī pakalpojuma sniedzēja prasījuma dzēšanu ar patērētāja pretprasījumu [9].

Informēto piekrišanu, kuras tekstā ir iepriekš minēti apliecinājumi un atteikšanās no pacienta puses, nav korekti uztvert par darījumu civiltiesiskajā izpratnē. Kad cilvēks nāk pie jurista, viņš paraksta līgumu par konfidencialitāti un atlīdzību, bet neparakstās, ka visām sekām piekrīt un prasības neizvirzīs.

Profesors Kalvis Torgāns uzskata, ka darījumos atspoguļojas gribas izpaudumi, kas to dalībniekiem ir atšķirīgi no ekonomiska viedokļa, bet ir saskaņoti tādā veidā, ka apmierina visu dalībnieku vēlmes. Par piemēru minot pirkuma līgumu, kur pārdevējs grib pārdot lietu par augstāku cenu, pircējs nopirkt par zemāku, ja viņi nevienosies par vidējo, darījums nenotiks [11.,37.]. Pretēji minētam, pēc autores domām, informētās piekrišanās gadījumā līdzīgi nevienojas par vidējo, bet gan ārsts izvairās no atbildības, pacients bezizejas situācijā pa-

ļaujas uz ārsta praksi un Dievu. Pacientam un ārstam ir dažādi mērķi pie informētas piekrišanas parakstīšanas. Tāpēc tas nav darījums.

Minēto trūkumu dēļ pie informētās piekrišanas pacientam nav brīva griba, bet gan emociju, fizisku ciešanu un neatkarīgu apstākļu/notikumu ietekmēta griba, kas neatbilst Civillikuma darījuma definējumam. Autore uzskata, ka pacients parakstot informēto piekrišanu, ir apstākļu (slimības) ietekmēts, tāpēc šajā gadījumā nevar runāt par brīvu gribu. Likumu normām neatbilstības dēļ informētai piekrišanai ir formāls raksturs, nav juridisks spēks un tā nevar radīt to parakstītājiem tiesiskas sekas. Pacienta gribas trūkuma dēļ un dēļ tā, ka pacientam un ārstniecības iestādei informētās piekrišanas ietvaros ir dažādi mērķi un nav vienlīdzības, uzskatīt informēto piekrišanu par darījumu nav korekti. Pacientu var informēt par nepieciešamo, nevis jādabū no viņa apliecinājums un paraksts par apstākļiem, kas viņam nav tik labi saprotami un izzināti. Tas nav tiesīgi un drīzāk atgādina piespiešanu. Šajā sakarā informētā piekrišana var pastāvēt tikai informācijas veidā, ētiskajā līmenī, neradot pacientam juridiskas sekas.

Literatūras saraksts:

- 1) Jakubaņecs V. Tiesiskā apziņa. Iespiests "P&k" tipogrāfijā, Rīga, 2000. 141 lpp.
- 2) Pacientu tiesību likums. 2009. gada 17. decembris, spēkā no 01.03.2010. «Latvijas Vēstnesis», 205 (4191), 30.12.2009..
- 3) Ерофеев С.В., Ерофеева И.С. Принцип информированного согласия пациента: обзор зарубежной медицинской и юридической практики.//Медицинское право, 2006, N 3. Pieejams: <http://rudocor.net/medicine2009/bz-ww/med-omjur.htm>
- 4) Civillikums. Ceturtā daļa. Saistību tiesības. 1937. gada 28.janvārī, spēkā no 01.03.1993.»Valdības Vēstnesis», 46, 26.02.1937.
- 5) Байков А.М. Общая часть гражданского права. Рига. 2006. 391 с.
- 6) Витрянский В.В. Договорное право. Конспект лекций. Институт экономики и права. 2006. Elektroniskā grāmata. Pieejams: <http://textbooks.global/pravo-grajdanskoe/volya-voleizyavlenie-dogovore.html>
- 7) Torgāns K. Saistību tiesības. Mācību grāmata. Tiesu nama aģentūra. Rīga, 2014. 590 lpp.
- 8) Резепова В.Е. Договорное право. Самое главное. Институт экономики и права. Elektroniskā grāmata. Pieejama: <http://www.konspekt.biz/index.php?text=35690>
- 9) Patērētāju tiesību aizsardzības likums. 1999. gada 18. marts, spēkā no 15.04.1999. «Latvijas Vēstnesis», 104/105 (1564/1565), 01.04.1999., «Ziņotājs», 9, 06.05.1999.
- 10) Чантурия Л.Л. Специализированный ежемесячный журнал «ЮРИСТ», март, № 3, 2006 г. Pieejams: <http://journal.zakon.kz/203825-sdelka-i-voleizjavlenie-v-grazhdanskom.html>
- 11) Torgāns K. Latvijas Republikas Civillikuma komentāri. Saistību tiesības. Mans īpašums. Rīga, 2000. 687 lpp.

- 12) Vīnzarājs N. Civiltiesību problēmas. E.Kalniņa un V.Tihonova izdevums. Rīga, 2000. 183 lpp.
- 13) Latvijas Republikas Satversme. Likums. 1922. gada 15. februāris, spēkā no 07.11.1922., «Latvijas Vēstnesis», 43, 01.07.1993., »Ziņotājs», 6, 31.03.1994.

References:

- 1) Jakubanecs V. The legal awareness. Issue "P&k" press. Riga, 2000. 141 p.
- 2) The patient's rights law. 17th December of 2009, in force 01.03.2010. «Latvijas Vēstnesis», 205 (4191), 30.12.2009.
- 3) Yerofeyev S.V., Yerofeyeva I.S. The article "The principle of the patient's informed consent: review of foreign medical and legal practices". «Medical law», 2006, N 3, available: <http://rudocor.net/medicine2009/bz-ww/med-omjur.htm>
- 4) The Civil law. Part four. Liability law. 28th January of 1937, in force 01.03.1993. «Valdības Vēstnesis», 46, 26.02.1937.
- 5) Baikov A.M. Байков А.М. A common part of civil law. Riga, 2006. 391 p.
- 6) Vitryansky V.V. The contract law. Lecture notes. The institute of economics and law. 2006. The electronic book. Available: <http://textbooks.global/pravo-grajdanskoe/volya-voleizyavlenie-dogovore.html>
- 7) Torgans K. Liability law. Textbook. Agency of Court house. Riga, 2014. 590 p.
- 8) Rezepova V.E. The contract law. The most important. The institute of economic and law. The electronic book. Available: <http://www.konspekt.biz/index.php?text=35690>
- 9) The consumer's rights protection law. 18th March of 1999, in force 15.04.1999. «Latvijas Vēstnesis», 104/105 (1564/1565), 01.04.1999., »Ziņotājs», 9, 06.05.1999.
- 10) Chanturia L.L. Specialized monthly magazine «The lawyer», March, No 3, 2006. Available: <http://journal.zakon.kz/203825-sdelka-i-voleizjavlenie-v-grazhdanskom.html>
- 11) Torgans K. Comments to the Civil law of Latvia. Liability law. My property. Riga, 2000. 687 p.
- 12) Vinzarajs N. Problems of civil law. Issue of E. Kalninsh un V.Tihonovs. Riga, 2000. 183 p.
- 13) Constitution of Republic of Latvia. Law. 15th February of 1922, in force 07.11.1922., «Latvijas Vēstnesis», 43, 01.07.1993., »Ziņotājs», 6, 31.03.1994.

Summary

The goal of the conducted research was to explore whether a patient signs the informed consent on the basis of free will, or on the basis of the necessity as a matter of deadlock. The informed consent does not comply with some provisions of law, and this gives a reason to doubt in considering mentioned documents as a deal.

Being clear on whether informed consent is a deal, it is important to mention, that it is crucial to get contractor's will to conclude a deal, with a purpose to get a concrete result, and the expression of this will should be free.

The freedom of the deal includes such components as:

1) The freedom of choice to conclude or decline a deal - forced entry into a contract is not acceptable, unless it is requested by law or is volunteered. The patient should not be presented with a choice: he will not get a treatment if he does not sign the informed consent.

2) The freedom to choose a contractor - in some ways the patient possesses this freedom, however, his choice is determined by doctor's fee and references.

3) The freedom to choose the content of the deal - contractors should be able to set conditions of the contract themselves. The conditions of the contract should also comply with law. A patient should be informed about the content of consent determined by a medical institution.

4) The freedom to choose the form of the deal - it is allowed to use oral or written form of the informed consent by law.

So the informed consent complies with only two of all mentioned components of the deal.

The statement of patients that they are aware of potential risks and consequences of the treatment/surgery, and that they undertake not to impose unreasonable demands does not comply with the Constitution. All inhabitants of Latvia are equal before law and courts.

In the case of the informed consent a patient has no free will, but his will is effected by emotions, physical suffering and other unrelated events, which does not comply with the definition of a deal in Civil Law. That is why the informed consent has rather a formal character without legal effect and no legal consequences.

The patient should be provided with the basic information upon his request, and medical doctors should guarantee their responsibility.